

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसुं संन्यदधतेदमुं नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनापांकामत् तदेवा विजित्यावरुरुथ्समाना अन्वायन् तदस्य सहसाऽदिथ्सन्त् सौऽरोदैद्यदरोदीत् तद्वद्रस्य रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद् (१)

रजत् हिरण्यमभवत् तस्माद्रजत् हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुजः हि यो ब्रह्मिषि ददाति पुराऽस्य संवध्सुराङ्गुहे रुदन्ति तस्माद्ब्रह्मिषि न देयुः सौऽग्निरब्रवीद्ब्रह्मसान्यथ व इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रवन्नभवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्वेत्यमुग्निमादधात् इति तं पूषाऽऽधर्त् तेन (२)

पूषाऽऽधर्त् तस्मात् पौष्णाः पुशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधर्त् तेन त्वष्टाऽऽधर्त् तस्मात् त्वाष्टाः पुशवं उच्यन्ते तं मनुराऽधर्त् तेन मनुराधर्त् तस्मात्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाता-ऽऽधर्त् तेन धाता�ऽधर्त्यसंवध्सुरो वै धाता तस्मात्संवध्सुरं प्रजाः पुशवोऽनु प्रजायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धि वेद् (३)

ध्रोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पुशून् यज्ञमानस्योपां दोद्रावोद्वास्य पुनरा दंधीत भागधेयैनैवैनः समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दंधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामैवैन देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भेरा दंधात्ययातयामत्वाय दर्भेरा दंधात्यन्न एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधर्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पञ्च वा क्रृतवं क्रृतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधर्ते॥ (४)

अशीयत् तत् तेन वेद दर्भः पञ्चविंशतिश्च॥३॥

[१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वंपति योऽग्निमुद्बुसयंते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्को यज्ञः पाङ्कः पुशवो यज्ञमेव पशूनवं रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्बुसयंते न वा एतस्य ब्राह्मणा क्रृतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्को याज्यानुवाक्यां भवन्ति पाङ्को यज्ञः पाङ्कः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धर्ते शुताक्षरा भवन्ति शुतायुः पुरुषः शुतेन्द्रियं आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्थीते ज्यायौ भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयं सर्वं भवति सैवास्यर्थः संवा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्घासयंते सं वाचः संसृष्टां यज्ञमान ईश्वरोऽनुपरामवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै यज्ञमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदंकरुपाश्शु यज्ञति यथा वामं वसुं विविदानो गृहति ताद्वगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहं यथा वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिग्मिषति ताद्वगेव तद्विभक्तिमुक्ता प्रयाजेन वषट्क्रोत्यायतनादेव नैति यज्ञमानो वै पुरोडाशः पुशवं एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यज्ञमानमेवोभयतः पुशुभिः परि गृह्णाति कृतयज्ञुः सम्भृतसम्भारः इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यज्ञः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्याः एव सम्भारः कर्तव्यं यज्ञर्जस्य समृच्छै पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुथस्युतं वासः पुनरुथस्युतेऽनुद्घानं पुनराधेयस्य समृच्छै सुप्त तै अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तते (८)

एवैनुमवं रुच्ये वीरुहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्घासयंते तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयैन प्रीणाति नाऽर्तिमाच्छति यज्ञमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः पद्मिःशब्दा ५॥

[२]

भूर्मिर्मूर्मा द्यौर्वर्णिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थै ते देव्यदितेऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्याद्याऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसंनम्नातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्यसुवः॥ त्रिशङ्खाम् विराजति वाक्पतंजाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वहु द्युमिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यव्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

कुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत् तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् तै मन्युपरोपस्य पृथिवीमनु दध्वसे। आदित्या विश्वे तदेवा वसंवश समाभरन्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सुप्त तै अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा: सुप्त (११)

ऋषयः सुप्त धामं प्रियाणि। सुप्त होत्राः सुप्तधा त्वा यज्ञन्ति सुप्त योनीरा पृणस्वा घृतेनै॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सुह रुद्या

नि वर्त्स्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वपिन्नया विश्वतुस्पर्ि॥ लेकुः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतुः सकैतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वाऽ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वा: सुम सुकेतस्ते न न लयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूमा घौर्वरिणेत्याहाऽशिषेवैनमा धत्ते सुर्पा वै जीर्णन्तोऽमन्यन्त स पुतं कंसर्णारः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत् ततो वै ते जीर्णस्त्वनूरपांग्रामत सर्पराज्ञियोऽकृमिर्गारहंपत्यमा दधाति पुनर्नवमेवैनमुजरः कृत्वाऽऽधुत्तेऽथैः पूतमेव पृथिवीमुन्नाद्युं नोपानमुर्थ्मैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यथसर्पराज्ञियोऽकृमिर्गारहंपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथौ अस्यामेवैन प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा कुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत् पुनस्त्वोर्द्वैपयामसीत्याहुं समिन्य एवैन यत्ते मन्युपरोसस्येत्याह देवतांभिरे- (१४)

वैनऽ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञशिष्ठंद्यते योऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोपं तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञऽ सं दंधाति विच्छिन्नं यज्ञऽ समिमं दंधात्वित्याहुं सन्तत्ये विश्वै देवा इह मांदयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सुप्त तै अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसंसु वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव रुन्धे पुनरुर्जा सुह रथ्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रुद्या चौभृयतः परिं गृहात्यादित्या वा अस्मालोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिलोके व्यंतृष्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त और्धुवन् ते सुवर्गं लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीतु सप्तान् होमाङ्गुहयाद्यामेवाऽदित्या ऋषिमार्धुवन् तामेवधीति॥ (१६)

पुतमेव जिह्वा पुतान् पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नयैः। आरे अस्मे च शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतः शुक्रं दुदुहे अहंयः। पर्यः सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्। अपाऽ रेताऽसि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातुभिरुहोता यजिंषो अध्वरेष्वीडयः। यमप्रवानो भृगंवो विरुचुर्वनेषु चित्रं विभुवं विशेविशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधसः सुह मांदयध्यैः। उभा दाताराविषाऽ रथीणामुभा वाजस्य सातयै हुवे

वाम्॥ अयं ते योनिरकृत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न आ रोहाथां नो वर्धया रुयिम्॥ अग्ने आयूर्षि पवसु आ सुवोर्जुमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनांम्॥ अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधृत्पोषं रुयिं (१८)

मयिं॥ अग्ने पावक रोचिषां मन्द्रयां देव जिह्यां। आ देवान् वक्षि यज्ञे च॥ सनः पावक दीदिवोऽग्ने देवाऽ इहाऽऽवंह। उपं यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विग्रः शुचिः कविः। शुचीं रोचत् आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीङ्ग्युर्वर्चयः॥ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे (१९)

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म् आ पृण् चित्रावसो स्वस्ति तै पारमशीयेन्यानास्त्वा शतः हिमां द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्ने सपलुदभ्यन् वर्धिष्ठे अधि नाके॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः समृषीणाङ्ग स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजयां सुज॥ (२०)

आहुवर्धे रुयि मे वर्चसा सुमदंश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो गृहे॥ अम्भः स्थामौ वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवंती रमधमस्मिल्लोकेऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिक्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तुतो माऽपं गात बृहीर्मै भूयास्त (२१)

सःहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽगौपत्येनाऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासु मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ उपं त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि। राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानुङ्ग स्वे दमै॥ स नः पितेवं सूनवेऽग्ने सूपायुनो भवं। सचंस्वा नः स्वस्तर्यै॥ अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भंव वरुथ्यः॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरुग्निर्वसुश्रवाः। अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रुयिं दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यत रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेऽः स्थ मधुकृतः स्योना माऽविशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासु (२३)

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तथसंवितुर्वर्णेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानुङ्गं स्वरंणं कृणुहि ब्रह्मणस्पतो। कक्षीवन्तं य औशिजम्॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सश्वसि दाशुषेऽ। उपेपेन्नु मधवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ परि त्वाऽन्ने पुरं वृयं विप्रेण सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वयां गृहपतिना भूयासः सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषुमा शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषुमा शास्तेऽमुष्टै ज्योतिष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्तु स्वस्तयेऽन्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकात्रिःशब्दः॥ ४॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तौ अध्वरमित्याहु स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पुशव् उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रलामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रलः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः कुदित्याह मूर्धनं- (२५)

मेवैनः समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठत्यमिह प्रथमो धायि धातुभिरित्याहु मुख्यमेवैनं करोत्युभा वामिन्द्राश्ची आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवावं रुन्धेऽयं ते योनिरक्तत्विय इत्याह पुशवो वै रुयिः पुशनेवावं रुन्धे पुङ्गिरुपं तिष्ठते षड्बा (२६)

ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति पुङ्गिरुत्तरभिरुपं तिष्ठते द्वादशं सं पद्यन्ते द्वादशं मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवथ्सुरस्य परस्तादग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते पुनर्नवमेवैनंमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं एवास्यैष उपं तिष्ठते (२७)

दमं एवास्यैष उपं तिष्ठते याङ्गेवास्यैषोपं तिष्ठते यथा पार्षीयाङ्गेयस आहृत्यं नमस्याति ताद्वगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहाऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृष्णेत्याहु यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाहु चित्रावसो स्वस्ति तै पारमशीयेत्याहु रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुव्युष्टिमेवावं रुन्धे इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्वेवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मा

कर्णकावत्येतयो ह स्म वै देवा असुराणां शततरुहा॒ङ्गस्तृ॑हन्ति यदेतयों सुमिधंमादधार्ति॒
वज्रमेवैतच्छ्रुतग्नीं यजमानो भ्रातृव्यायु प्रहरति॒ स्तृत्या॒ अछंम्बद्धारु॑ सं त्वमग्ने॒ सूर्यस्य॒
वर्चसा गथा॒ इत्याहैतत्त्वमसीदमुहं भूयासुमिति॒ वावैतदाह॑ त्वमग्ने॒ सूर्यवर्चा॒ असीत्याहा॑
इशिषंमेवैतामा॒ शास्ते॥ (३०)

मृधानं॒ वै तिष्ठत आह॒ शतमहः॒ पोडश च॥६॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा॒ अहिमित्याह॑ यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवाव॑ रुन्धेऽम्भः स्थाम्भौ॒
वो भक्षीयेत्याहाम्भो॒ ह्यैता॒ महः॒ स्थ॒ महो॒ वो भक्षीयेत्याह॑ महो॒ ह्यैता॒ सहः॒ स्थ॒ सहो॒ वो
भक्षीयेत्याह॑ सहो॒ ह्यैता॒ ऊर्जस्थोर्ज॑ वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो॒ ह्यैता॒ रेवती॒ रमध्वमित्याह॑ पशवो॒ वै रेवती॑ः पशूनेवाऽऽत्मन् रमयत इहैव
स्तेतो॒ माऽप्य गृतेत्याह॑ ध्रुवा॒ एवैता॒ अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा॒ अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः॒
सः॒ हितासि॒ विश्वरूपीरिति॒ वृथसमुभि॒ मृशत्युपैवैन॑ धत्ते॒ पशुचित्मेनं कुरुते॒ प्र (३२)

वा॒ एषोऽस्मालोकाच्यवते॒ य आहवनीयमुपतिष्ठते॒ गारहंपत्यमुप॑ तिष्ठतेऽस्मिन्नेव॒ लोके॒
प्रति॒ तिष्ठत्यथो॒ गारहंपत्यायैव॒ नि॒ हुते॒ गायत्रीभिरुप॑ तिष्ठते॒ तेजो॒ वै गायत्री॒ तेजो॑ एवा॑
ऽऽत्मन्युत्तेऽथो॒ यदेत तुचमन्वाह॑ सन्तत्यै॒ गारहंपत्य॑ वा॒ अनु॒ द्विपादो॒ वीरा॑ः प्रजायन्ते॒ य
एवं॒ विद्वान् द्विपदाभिर्गारहंपत्यमुप॑तिष्ठत् - (३३)

आऽस्य॑ वीरो॒ जायत ऊर्जा॑ वः॒ पश्युतेत्याहा॑इशिषंमेवैतामा॒ शास्ते॒
तथसंवितुर्वर्ण्यमित्याह॑ प्रसूत्यै॒ सोमानु॒ङ्ग स्वरंनुमित्याह॑ सोमपीथमेवाव॑ रुन्धे॒ कृणुहि॒
ब्रह्मणस्पतु॒ इत्याह॑ ब्रह्मवर्चुसमेवाव॑ रुन्धे॒ कुदा॒ चुन॒ स्तुरीरुसीत्याह॑ न॒ स्तुरी॑ रात्रि॒
वसति॒ (३४)

य एवं॒ विद्वान् ग्निमुप॑तिष्ठते॒ परि॒ त्वाऽग्ने॒ पुरु॑ वृयमित्याह॑ परिधिमेवैतं॒ परि॒
दधात्यस्कन्दायाग्ने॒ गृहपत् इत्याह॑ यथायजुरैवैतच्छ्रुतः॑ हिमा॒ इत्याह॑ शतं॒ त्वा॑
हेमन्तानिन्दिष्यीयेति॒ वावैतदाह॑ पुत्रस्य॑ नाम॑ गृहात्यन्नादमेवैन॑ करोति॒ तामाशिषमा॒ शास्ते॒
तन्तवे॒ ज्योतिष्मतीमिति॒ ब्रूयाद्यस्य॑ पुत्रोऽजातः॒ स्यात् तैजुस्व्यैवास्य॑ ब्रह्मवर्चुसी॒ पुत्रो॒
जायते॒ तामाशिषमा॒ शास्ते॒ मुष्टै॒ ज्योतिष्मतीमिति॒ ब्रूयाद्यस्य॑ पुत्रो॒ जातः॒ स्यात् तैजः॑
एवास्मिन् ब्रह्मवर्चुसं दधाति॥ (३५)

ऊर्जा वो भक्षीयेति प्र गारहं पत्यमुपुतिष्ठते वस्ति ज्योतिष्मतीमेकानुन्निःशब्दः॥५॥ [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिंश्चति प्रजनने प्रजननः हि वा अग्निरथौषधीरन्तर्गता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यथसायं जुहोति रेतं एव तथिंश्चति प्रैव प्रातुस्तनैन जनयति तद्रेतः सिंकं न त्वष्टाऽविंकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतंसः सिंक्तस्य (३६)

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बहीभिरुपं तिष्ठते रेतंस एव सिंक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते शःश्वो भूयान् भवति य एवं विद्वानुग्निमुपुतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्वेवाना वित्तं वेद्यमासीत्तेन सुह (३७)

रात्रिं प्राविंशुन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पुशवं इममेवाग्निः स्तंवाम् स नः स्तुतः पुशून् पुनर्दास्युतीति तेऽग्निमस्तुवन्ध्यः स्तुतो रात्रिया अद्यहरुभि पशून्निराज्ञत् ते देवाः पुशून् वित्वा कामाः अकुर्वत् य एवं विद्वानुग्निमुपुतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्मालोकादमुं लोकमैश्वोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमन्ध्यायुध्यस्तुमं लोकमागत्य मृत्योर्बिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्यां लोकः सौऽग्नियतेममेवाग्निः स्तंवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्युतीति सौऽग्निमस्तौध्यस एन इ स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानुग्निमुपुतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपुतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारुद्धः कामयते तथा करोति नक्तमुपुतिष्ठते न प्रातः स इ हि नक्तं ब्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयांश्च पार्पयांश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपुतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोपस्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहरुहत्यार्थैन याचति स इन्वै तमुपाच्छुत्यथु को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुरुशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा (४१)

आहिताग्नेरशीर्यदुग्निमुपुतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पुशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविंशुन् ताङ्गन्दौभिरन्विन्द्याच्छन्दौभिरुपुतिष्ठते स्वमेव तदन्विष्यति न

तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपुतिष्ठत् इति यो वा अग्निं प्रत्यहुपुतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वद् प्रजया पशुभिरेति कवातिर्यहुवोपं तिष्ठत् नैनं प्रत्योषीति न विष्वद् प्रजया पशुभिरेति॥ (४२)

स्मिक्तस्यं सु भवति यो यत्खलु वै पशुभिर्योदश च॥७॥ [१]

मम नामं प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्नैः। तत्त्वं बिभृहि पुनुरा मदैतोस्तवाहं नामं बिभराण्यग्ने॥। मम नाम तवं च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते॥। नमोऽग्नेऽप्रतिविद्वायु नमोऽनाधृष्टायु नमः सुम्राजैः अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्व्याविश्वजिथसहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्ने देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥। अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयः संहस्रसात्मः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥। मनो ज्योतिर्ज्ञषतामाज्यविच्छिन्नं यज्ञः समिमं दधातु। या इष्टा उषसौ निम्रुचंश्च ताः सं दधामि हविषां घृतेन॥। पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः सृज॥। अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्॥। अग्निः होतारमिह तः हुवे देवान् यज्ञियान्निह यान् हवामहे॥। आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥। कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुश्वताम्॥। अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्स्तदंगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वं युज्ञस्याऽयुरनु सं चरन्ति॥। त्रयस्त्रिः शत्तन्तवो ये वित्तिरे य इमं यज्ञः स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतद्वधामि स्वाहां घर्मो देवा अप्येतु॥ (४६)

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिःशब्दः॥४॥ [१०]

वैश्वानरो नं ऊत्याऽप्य यातु परावतः। अग्निरुक्येन वाहसा॥। क्रृतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषप्तिम्। अजस्त्रं घर्ममीमहे॥। वैश्वानरस्य दःसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्याकविः। उभा पितरा महर्यन्नजायताग्निर्द्वावापृथिवी भूरिरेतसा॥। पृष्ठो दिवि पृष्ठो अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्ठो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पांतु नक्तम्॥ जातो यदंग्रे भुवना व्यख्यः पुशुं न गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द ग्रातुं यूयं पांत स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमंग्रे शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाऽ अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकंग्रे मधवंथ्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः सहस्रिणुं वैश्वानर् (४८)

वाजंग्रे तवेतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम् राजा हिकुं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अवं ते हेडो वरुण नमोभिरवं यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यंसुर प्रचेतो राजन्नेनाऽसि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं वरुणं पाशम् स्मदवाधुमं वि मंध्युमः श्रथाय। अथां वयमादित्य (४९)

ब्रुते तवानांगसो अदितये स्याम॥ दधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करुत् प्रण आयूर्षि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पश्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषाऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणकु मध्वा समिमा वचाऽसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्वं वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे। आ तू न् (५०)

उपं गन्तन॥ या वः शर्म शशमानायु सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छ्रुताधिं। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रुयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिन उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छ्रुतु। अदितिः पात्वःहसः॥ महीमूषु मातरः सुब्रतानामृतस्य पलीमवंसे हवेमा तुविक्षत्रामजरन्तीमुरुचीः सुशर्माणमदितिः सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसः सुशर्माणमदितिः सुप्रणीतिम्। दैवीं नावः स्वरित्रामनांगसमस्वन्तीमा रुहेमा स्वस्तये॥ इमाऽ सु नावुमाऽरुहः शतारित्राऽ शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा संहस्रिणु वैश्वानराऽदित्य तू नौनेहसः सुशर्माणमेकात्रविश्वतिश्च॥५॥ [११]

देवामुगः परु भूमिर्भूमेकप्रयन्तः सं पंश्याम्ययङ्गः सं पंश्याम्यग्निं होत्रं मम नामं वैश्वानर एकादश॥१॥

देवामुगः कुद्धः सं पंश्यामि सं पंश्यामि नक्तुमुपं गन्तनेकपश्चाशत॥५॥

देवामुगः पांशयिष्णुम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे पश्चमः प्रश्नः समाप्तः॥ १-५॥

generated on February 27, 2026

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | [Credits](#)